

РЕЦЕНЗИЯ

от

доц. д-р Антонина Иванова Хабова

Университет за национално и световно стопанство

Факултет „Международна икономика и политика”

Катедра „Международни отношения”

Научна специалност: 05.11.02. Политология (Международни отношения)

по конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“

в Софийския университет „Св. Климент Охридски“

по област на висше образование **3. Социални, стопански и правни науки;**
професионално направление **3.3. Политически науки (Международни отношения)**

1. Информация за конкурса

Конкурсът за заемане на академичната длъжност „доцент“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, обявен в ДВ, бр. 61 от 02.08.2022 г., е за нуждите на Юридическия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“, по професионално направление 3.3. Политически науки (Международни отношения). Участвам в състава на научното жури по конкурса съгласно Заповед №РД – 38-486/05.08.2022 г.

2. Информация за кандидатите в конкурса

В обявения конкурс участва само един кандидат – гл.ас. д-р Мира Здравкова Кънева, преподавател в Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ас. д-р Мира Кънева е магистър по международни отношения (2007 г.) и по право (2009 г.), СУ „Св. Кл. Охридски“ и доктор по право (2013 г.), СУ „Св. Кл. Охридски“, със защитена дисертация на тема „Меката сила: новото измерение на силата в международните отношения през XXI век“.

Кандидатката започва научно-преподавателската си кариера в Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ през 2010 г., а от 2014 г. заема академичната длъжност „главен асистент“.

През 2016 г., като стипендиант на френското правителство, д-р Кънева е гост-изследовател към Института по миграция и гражданство във Френския институт по международни отношения (IFRI). Член е на International Studies Association и на борда на директорите на Софийски форум за сигурност. Участва в няколко изследователски проекта. На един от проектите, а именно „Предизвикателства и перспективи пред

българското участие в ООН: правно-политически анализ“, кандидатката е ръководител (2019 г.).

3. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

Представените материали удостоверяват, че кандидатката отговаря на съществуващите законови изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“ (степени „магистър“ и „доктор“, академична длъжност „главен асистент“, монографичен труд). Представените от кандидатката таблица и доказателствен материал показват, че са изпълнени и допълнителните изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“: Показател А – 50 т.; Показател В – 100 т.; Показател Г – 220 т.; Показател Д – 75 т., общо 445 т.

4. Оценка на учебно-преподавателската дейност

Като преподавател в катедра „Международно право и международни отношения“ на Юридическия факултет, гл.ас. д-р Мира Кънева води лекции и семинарни занятия пред студенти от специалностите „Международни отношения“ и „Право“ по основни дисциплини в обучението по „Международни отношения“, а именно „Теория на международните отношения“ и „Теория на външната политика“, както и по „Глобално развитие“, „Теоретични концепции за сигурността“, „Човешка сигурност“.

Натрупаният опит като преподавател в бакалавърски и магистърски програми, работата ѝ като научен ръководител на 7 магистранти по международна сигурност (Юридически факултет) и Европейска културна дипломация и геополитика (Факултет по класически и нови филологии), както и активната работа със студенти (в качеството на ментор към работилници за академично писане, организирани от Студентски дипломатически клуб и от ЕЛСА, Кръжок по международно публично право и Клуб на юриста „Теодор Пиперков“), показват ниво на подготвеност и академична компетентност, необходими за заемане на академичната длъжност „доцент“ по ПН 3.3. Политически науки (Международни отношения).

5. Обща характеристика на представените научни трудове/публикации

5.1. Основни направления и научни и/или научно-приложни резултати в изследователската дейност

Д-р Мира Кънева участва в конкурса с монография, двуезично студийно изследване и 19 други научни публикации (6 студии, 8 статии и 5 доклада от

национални и международни научни конференции). Публикациите са разработени в периода 2013-2022 г. и са в полето на научната специалност на конкурса.

Налице е тематична обвързаност на представените публикации, като се очертават три основни тематични акцента в научно-изследователската дейност на кандидатката. Първият акцент касае сферата на сигурността и е представен от анализите на: еволюцията на три парадигми в областта на изследванията на сигурността, приложени към общеевропейския процес на сигурност и сътрудничество в Европа; предизвикателствата пред Европейския съюз като „общност, споделяща регионална култура на сигурност“; политиката за сигурност на ЕС и България; значението и приложимостта на международната интервенция; човешката сигурност като елемент от стратегическия дискурс и практиките на Европейския съюз. Интересно е изследването на кандидатката, което разглежда процесите и заплахите пред сигурността в Западните Балкани отвъд предпочитаната в повечето изследвания матрица на дилемата на сигурността. Вместо това, кандидатката обръща внимание на такива категории като популизъм, човешка сигурност, култура на емпатия, както и на ролята на ЕС и НАТО, като специфични „общности за сигурност“ (Карл Дойч), за преодоляване на дилемата на сигурността.

Вторият тематичен акцент, обусловен от първия и предопределен от докторската дисертация на Мира Кънева, представя същността, съдържанието и инструментариума на „меката сила“, като се предлага собствен, оригинален прочит и задълбочен анализ, в теоретичен и практико-приложен аспект, на концепцията за „меката сила“. Третият акцент в научно-изследователската дейност на д-р Кънева предлага иновативно изследване на различни аспекти на проблема за границите в международните отношения, като интерпретира и такива ключови категории като териториалност, идентичност, гражданство. Тук следва да се отбележи двуезичната студия „Българските практики и дискурси относно границите в контекста на европейската бежанска криза (2015-2017), която предлага задълбочен, оригинален анализ (с безспорно приносно значение) на българските позиции по миграционните и бежанските въпроси, пречупени през призмата на дискурса относно границите, включително в сравнителна перспектива, съпоставяйки българския и френския околосграничен дискурс. Наред с тези основни направления има и изследвания, които анализират отделни правни аспекти на някои от най-значимите теми в международните отношения.

Освен развитието си на теоретичното поле, д-р Кънева обръща внимание и на научно-приложната работа, като част от научните ѝ разработки са реализирани в рамките на научно-изследователски проекти.

5.2. **Преценка на монографията** („Границите в международните отношения. Теоретични, нормативни и практически проблеми“)

Основният хабилитационен труд на гл.ас. д-р Мира Кънева е „Границите в международните отношения. Теоретични, нормативни и практически проблеми“, ИК Гутенберг, С., 2022 (ISBN 978-619-176-210-1). Книгата е в обем от 339 стр. и концентрира основните изследователски и научни интереси на д-р Кънева.

Проблемите, които се изследват в монографичното изследване, макар и в известна степен подценени в българското изследователско пространство, са от изключителна значимост с оглед на трансформациите, които са в ход в международната система и произтичащите от тях нови предизвикателства.

При организиране и осъществяване на изследването д-р Кънева се придържа към концепцията за множествеността на времето и пространството. Тя дефинира две измерения на пространството. Първото измерение е традиционалистското разбиране за пространството, свързано с неговото обективизиране. Второто измерение е свързано с осмисляне на пространството чрез анализ на ролята на такива социални конструкти като идеи, емоции, ценности, вярвания. Мира Кънева критикува бинарността (глобално-локално, вътре-вън), която често доминира в изследванията на границите. Според нея пространството следва, в съгласие с конструктивизма, да се преконфигурира като динамично поле на социални действия.

Основната изследователска теза е, че „независимо от презумпцията, че границите са прави, които минават през разделящи пространството точки, в идейното си развитие те не следват предвидимата посока на глобалните тенденции именно заради внезапните сривове и трайните кризи, задавани от новите заплахи, по-конкретно миграционната и пандемичната (2015-2022 г.)“. Това твърдение е допълнено с основното допускане на авторката, че в повечето случаи границите са податливи на политическо инструментализиране т.е. служат като инструмент за управляемост на международните процеси.

Авторката демонстрира не само дълбоко познаване, осмисляне и умело боравене с инструментариума на различни теории за международните отношения, но и солидно знание за историята на международните отношения. Това ѝ позволява с лекота да преминава от теоретизиране за границите в рамките на изградената от нея концептуална рамка към свързване на теоретичните постановки с емпирични случаи, с конкретни политически практики от първите две десетилетия на настоящия век.

Макар, както самата авторка посочва, основното поле на диалогизиране да е геополитиката, монографичното изследване се разполага на доста широк научен

терен, който включва различни идеи и концепции от полето на географията, социологията, антропологията, философията, правото, икономиката, дори от природните науки. Критично разгледани, синтезирани и разположени в логическата конструкция на д-р Мира Кънева са интерпретациите на различни теории за международните отношения за значението на границите в рамките на по-широкия контекст на пространствените отношения. Последното позволява на д-р Кънева със забележителна прецизност да положи контекста, в рамките на който задълбочено да анализира същността и ролята на границите в съвременните международни отношения.

Монографията е структурирана в три глави, като в първата част се развива концептуалната рамка на изследването. Проследява се еволюционната промяна (която, както аргументирано твърди авторката, не е еднопосочна) в изследванията на границите, изследва се развитието на терминологичната рамка, което следва логиката на развитие на геополитическите изследвания. Отграничават се и синтезирани са представени три основни категории изследвания на границите с оглед на прилагания теоретичен подход: класически (реалистичен), идеалистичен (либерален) и постпозитивистки подход, при който границите се трансформират от материално-пространствена в дискурсивна категория. Д-р Кънева аргументирано, с оправдано научно самочувствие, критикува конкретни тези, посочва дефицити и несъответствия в отделни твърдения и концепции, касаещи границите в международните отношения. Прави заключението, че изследванията на границите следва да се разглеждат като взаимодействие между различни теоретични дискурси в социалните и политическите науки. Тук следва да се отбележи, че авторката не пренебрегва и съществуващите български изследвания (от геополитическа, социологическа, културологична и правна перспектива) на границите, като демонстрира добро познаване на възгледите на работещите в тази теоретична сфера български автори.

Във втора глава се прецизира терминологичната рамка на изследването, като Мира Кънева обръща внимание на необходимостта от културно-антропологично надграждане на ортодоксалното значение на границата (border). В този смисъл, понятието borderlands (граничните региони) е предпочитано, тъй като съчетава вертикалния елемент на властването и подчинението и хоризонталния на сложни мрежи на взаимодействия. Представено е типологизиране на границите според начина на възникването им, техните функции и регулиране.

След като изгражда описания по-горе съдържателен фундамент, д-р Мира Кънева предлага критичната преценка на границите, посредством извеждане на моралните дилеми, съпътстващи тяхното регулиране. Интерпретират се разнородни

теории и идеи за категорията суверенитет, която през последните две десетилетия отново се оказва в центъра на дебатите в теориите за международните отношения. Д-р Кънева разглежда суверенитета като гранична категория (поради амбивалентната му природа), като процес и критикува пренебрегването както на пространствените различия, така и на еволюцията на суверенитета във времето. Въвежда категорията „алтер-суверенитет“, чрез която се описва именно условността, която границите задават към суверенитета и която помага при анализа на етични дилеми, възникващи при структурирането на пространството. Анализът предлага интересна интерпретация, а оттук и принос към осмислянето на бинарната опозиция център-периферия в контекста на ЕС – проблем, който е актуален и значим за България.

Процесът на стабилизиране и хомогенизиране на националните граници не е линеен, доказва д-р Кънева, като анализира сецесионизма и иредентизма като движения, които имат пряка корелация с границите. Промяната в разбирането за границите и в начините за тяхното управление се разглежда и през концепцията за гражданството, свързана с различни дискурси и практики („усвояване“, „одругостяване“), произвеждащи различни значения и генериращи някои етични дилеми.

Систематизираният и анализиран емпиричен материал (свързан с миграционната и пандемичната криза) в последната част от изследването позволява на авторката да докаже твърдението за променящото се значение на границите, свързано до известна степен и с тяхното релативизиране, чрез което паралелно се онагледява и еволюцията на изследванията на международните отношения. Авторката прави заключението, че в съвременния режим на границите присъстват елементи както от пост-Вестфалския, така и от традиционния Вестфалски държаво-центричен ред – заключение, което кореспондира с основната изследователска теза.

Монографичното изследване, в което е обхваната мащабна по обем литература (над 550 научни изследвания на български, английски, френски и немски език), отговаря на всички изисквания за представяне на основен хабилитационен труд.

6. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Представените по конкурса научни трудове, в своето единство, разкриват задълбочените теоретични познания и висока степен на аналитичност на авторката и бележат безспорни постижения както от гледна точка на обекта и предмета на изследване, методи и подходи, така и по отношение на формиране, обогатяване и осмисляне на знания. В този контекст, приложената от д-р Кънева справка за

оригиналните научни приноси коректно отразява нейните научни постижения, които могат да бъдат обобщени в следните направления:

- Изграждане на цялостна теоретична картина в проблемното поле на изследването - систематизиране на теории (от реализма до критическата теория), извеждане на връзките помежду им, идентифициране на съществуващите в тях дефицити и противоречия, осмисляне на еволюционната логика на теоретичните подходи;
- Авторска интерпретация на въпроси на типологията на границите в международните отношения като категория сами по себе си, но и като инструмент за категоризиране.
- Проверка на основни концептуални положения чрез конкретни политически практики, проявяващи се в два основни емпирични случая (пандемичната и миграционната криза) – тук заслужава да се отбележи балансираният подход, следван от кандидатката, при етичното проблематизиране на регулирането на границите чрез концепцията за международните режими. Оригинално и ново за българското научно пространство постижение с приносен характер е изследването на биополитическите и биометричните граници.
- Обогаляване на академичната и политическа дискусия относно регулирането на границите в един сложен, динамично променящ се глобален контекст, който с още по-голяма острота поставя въпроса за откритите от кандидатката етични дилеми, свързани с прозрачност, законност, отговорност, идентичност.
- Обвързване на изследователските интереси на д-р Мира Кънева с развитието на университетските специалности „Международни отношения“ и „Право“.

7. Критични бележки и препоръки

Нямам съществени критични бележки по представените за рецензиране научни трудове. Доколкото в тях, наред с убедителните научни постижения, се открояват и перспективи за бъдещи изследвания, бих препоръчала на д-р Мира Кънева да продължи да надгражда своите изследвания, включително и по посока на надхвърляне на пределите на западноцентричната теоретична перспектива.

В тази връзка и в контекста на анализа на диаспората от трета глава, например, може да се отбележи, че западните теоретични школи в международните отношения не предоставят достатъчно убедително обяснение на силната връзка на китайската диаспора с китайската държава. Специфичните характеристики на китайската диаспора (хуацяо) правят трудно „вместването“ ѝ в обяснителните рамки на концепцията за диаспората като детериториализиран, транснационален субект със собствена идентичност, макар да са налице елементи на т.нар. „частна власт“.

Включването в познатите западни теоретични рамки на теоретичните нагласи на незападните специалисти по международни отношения, в основата на които стоят понятия, категории, принципи, различни (или натоварени с различно значение) от тези, с които борави Западът, би позволило на кандидатката да развие в още по-голяма степен своите творчески способности.

8. Заключение

Единственият кандидат по този конкурс, гл.ас. д-р Мира Кънева, показва безспорни изследователски и преподавателски качества. Посочените по-горе изводи за обхвата и равнището на теоретичните приноси, на приложните достижения и преподавателските качества на д-р Кънева ми дават основание да направя общото заключение, че тя напълно отговаря на условията по Закона за развитие на академичния състав във връзка с настоящия конкурс. Ето защо, с убеденост препоръчвам на уважаемото научно жури да избере и да предложи гл.ас. д-р Мира Кънева за заемане на академичната длъжност „доцент“ по обявения от Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ конкурс по професионално направление 3.3. Политически науки (Международни отношения), обявен в Държавен вестник, бр. 61/02.08.2022 г.

23.11.2022 г. / София

Подпис:

/доц. д-р Антонина Хабова/